

ב"ה
אין ליכט
פון תורה

ספר

דבר משה
אידיש

85

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשל"ח לפ"ק

קונטרס

דבר משה

על דיני ומנהגי ישראל הנחוצים והנשכחים

ליקוט מגדולי הפוסקים, אשר מימיהם אנו שותים הלכות גדולות ושכיחות יום יום, ואין איש שם על לב, מחמת חסרון ידיעה וגודל הטרדות, מסודר בלשון צח וקצר כדי שירוץ הקורא בו, וראיה מביא לידי זכירה וזכירה מביא לידי עשיה.

הו"ל בחמלת ה' עלי בזכות אבותי ורבותי הק' זי"ע

הק' שלום יודא גראס

רב דקהל „מגן שאול“ ד„האלמין“ ור"מ בישיבה וכולל „בית ישעיהו“
„מכון להוראה בשחיטות ובדיקות“

בעהמח"ס: שו"ת „זבחו זבחי צדק“ (על הלכות שחיטה ובדיקה), חינוך ישראל סבא (מדריך לחינוך הבנים והבנות) מדריך לצניעות, מנחת יהודה, (על חומר איסור „חלב עכו"ם“ ו„סימילאק“), נפש ישעיהו על מאכלות אסורות (ה"ח), גידולי יהודה (על הלכות ציצית), קדושת בנות ישראל (על הלכות יחוד), מזוהת שלום (על הלכות מזוהה) וש"ס.

בלאמור: הרה"ג הצ' מוהר"ר ישעיהו זאב גראס זצ"ל נכד השרף מסטרעליסק. ר"י יעקב קאפיל חסיד, ט"ז, בית-תו"ט, רש"י, ולמעלה בקודש עד דוד המלך עה"ש.

שנת תשל"ח

ברוקלין יצ"ו

הוצאת

פאברלישינג — אמונה —

הרוצה להשיג הספר הזה יפנה אל המוציא לאור:

Copyright © 1977

כתובת המחבר:

Rabbi Sholom Y. Gross
4711 — 12th Ave. Apt. a-5
Brooklyn, N. Y. 11219
436-8086

כל הזכויות שמורות

Printed in the United States of America

דפוס אופסט "מוריה"
MORIAH OFFSET CO.
160 JOHN STREET
Brooklyn, N. Y. 11201
(212) 852-4141

אינהאלט

א

- ג ..... אהבת ישראל .1
ג ..... אמת .2

ג

- ד,ה ..... גניבה .3
ו,ז ..... גניבה וגזילה .4
ז ..... גניבת דעת .5
ח ..... גוי'איש רעדן .6

ד

- ח ..... דאָקטוירים - יחוד .7
ט ..... דערמאָנען גוי'שע חדשים .8

ה

- ט ..... הכנסת אורחים .8

ח

- י ..... חינוך יר"ש .9

י

- י ..... יחוד .10

כ

- י ..... כוונת ברכת המזון .11
י,יב ..... כשרות זהירות אין עסען .12

ל

- יג,יד ..... ליגענט זאָגען .13
יד ..... לערנען מוסר .14
טו ..... לשון הרע .15

מ

- טו ..... מרת חסידות .16
טז ..... מזוזות .17

ס

18. סכנה ..... יז

פ

19. פילטע פיש ..... יח

צ

20. צדקה ..... יט

21. צניעות ..... כ, כא

ש

22. הלכות שבת ..... כב

23. שלאָגען אַ צווייטען ..... כב

24. שלום געבען ..... כב

25. שלום געבן מיט די הענט ..... כג

26. שלום געבען אויף אומריינע ערטער ..... כג

27. וואָלענע מלבושים – שעטנו ..... כג

28. אָפּגעהיטען זיין פּין וואָלענע קליידער – חשש שעטנו ..... כד

29. וויכטיגקייט נישט טראָגען וואָל ..... כד

30. חסידים זאָלען נישט גיין קיין וואָל ..... כד

31. אלי' הנביא – מיט די אַנדערע נביאים ..... כה

32. נביאים זענען נישט געגאַנגען אין וואָל ..... כה

33. צדיקים תלמידי הבעש"ט גייען נישט אין וואָל ..... כה

34. מכשולות פּין שעטנו ..... כו

קונטרס

דבר משה

לויטן סדר פון א-ב

א

אהבת ישראל

א) עס פאָסירט גאַנץ אָפּט אַז איינער באַגייט אַן עולה קעגען חבר, און דער צווייטער טראָגט זיך אַרום דורך דעם מיט אַ שנאה אין האַרץ קעגען יענעם, דאָס איז נישט דער ריכטיגער וועג, ווייל דאָס ברענגט זייער אַסאַך עבירות, (1) פיינט צו האָבען אַ איד, (2) דערנאָך באַרעט מען יענעם איז דאָס לשה"ר, (3) עס קימט צו מחלוקת, און נאָך פאַרשידענע עבירות, דערפאַר איז דער ריכטיגער וועג צי גיין צום חבר און אופמערקזאַם מאַכען היתכן די ביזט באַגאַנגען קעגען מיר אַן עולה (עי' מ"א סי' קנ"ו) זעלבסטפאַרשטענדליך אויב ער וויל פאַרגעסן פּיין די גאַנצע זאַך און יענעם מוחל זיין, איז ער נישט מחויב צי טאָן דאָס אַלעס (הגר"ז או"ו) פאַרקערט עס איז גאָר אַ מדת חסידות (שם).

אמת

- א) אַלע צרות וואָס קימען אויפּען מענטש ח"ו איז נאָר ווייל מען זינקט אין ליגענט (דגל מחנה אפרים בא).
- ב) דער קדוש ר"ר פנחס'ל קאריצער זצ"ל, האָט שטאַרק געוואָרענט אַז מען זאָל נישט ליגענט זאָגען, און ווען עס וועט זיין האַרב ביי די וועלט די עבירה ווי די האַרבסטע עבירות וועט זיכער משיח קימען (מדר"פ).
- ג) נאָך זאָגט דער אויבענדערמאָנטער צדיק אין נאָמען פּיין בעשטה"ק, אַז דער וואָס איז שוין אַמאָל דאָרכגעפאַלען מיט ליגענט זאָגען, טאָר נישט ליגענט זאָגען אפילו וועגען דרכי שלום (שם).
- ד) מערקווירדיג איז וואָס ער שרייבט ווייטער אַז ווען אַ מענטש איז געוואָרענט נישט צי זאָגען ליגענט, וועט ער נישט מיזען צוליב קראַנקהייט ליגען אין בעט (שם).

(א) אפילו וועלטליכע זאכען וואָס האָט נישט מיט געלט זאָכען דאָרף מען זאָגען אמת (חררים, וח"א בקיצור ס' חרדים, מסגה"ש ס"ג).

(ב) אויב איינער רערציילט אַ מעשה וואָס ער האָט געהערט, און ער פאַרקנייטשט אַביסעל די מעשה כאָטש ער מאַכט נישט קיין שאַדען פאַר קיינעם (ראשית חכמה שעה"ק פ"ב בשם הרר"י) הייסט דאָס געזאָגט ליגענט.

ג

גניבה

(א) מען טאָר נישט געניסען פינעם חבר אָהן זיין וויסען, כאָטש ער ווייסט זיכער אַז טאָמער דער חבר זאָל זיך דערווייטן וואָלט ער זיך געפרייט, וועגען ליבשאַפט פֿין איינעם צום צווייטען, דערפאַר דאָרף מען אַכטונג געבען אויב ער גייט אין חבר'ס גאָרטען טאָר ער גאָרנישט נעמען אָהן בעל הבית'עס וויסען.

(ב) דאָס זעלבע פאַסירט ווען איינער וואוינט אינעם חבר'ס דירה אין ער האָט נישט גענימען רשות צי ניצען זיינע עסענס, איז ער לכאורה נישט באַרעכטיגט צי נעמען פֿין פֿריזשידער, אָדער קלאַזעט עסען אָדער געטראַנק אָהן עקסטער רשות פֿין בעל הבית, (אויב עס איז אַ שעהד"ח זאָל מען פרעגען אַ שאלה פֿין אַ מורה הוראה (רו"ש ה' מציאה) [קיק ווייטער או' ג']).

(ג) פאַרהאַנען אַמאָל אַ היתר דהיינו אויב ער איז געוואוינט שטענדיג צי עסען פֿין דאָרט מיט רשות, דעמאָלט איז ער ערלויבט צי נעמען אויב ער האָט אַמאָל נישט גענימען קיין רשות, און דאָס אויך נאָר אויב דער בעה"ב וועט זיך שפעטער פֿרייען (שם).

(ד) עס קען לייכט פאַסירן אַז מען זעהט עפעס אַ שיינע זאָך ביים חבר אין דאָס האַרץ גליסט צי האָבען דאָס זעלבע, דעריבער מיטשעט ער דעם חבר אויב ער קען דאָס אים פאַרקויפען, זאָל מען וויסען אַז דאָס איז אַ איסור מן התורה אפילו אויב דער חבר האָט דאָס נישט פאַרקויפט, אויב ער האָט עס אים נאָך פאַרקויפט איז ער באַגאַנגען צוויי איסורים מה"ת (מכילתא יתרו, רמב"ם ה' גזילה ואבידה ה"ט, שו"ע חו"מ).

(ה) אַמאָל פאַסירט אַז מען קען קויפען אַ גרויסע מציאה, אָבער מען ווייסט אַז דער פאַרקויפער האָט געגאַנבעט די זאָכען, טאָר מען נישט קויפען פֿין אים אפילו אויב דאָס איז אַ גוי (חו"מ ה' גזילה).

(ו) אויב דער פאַרקויפער זאָגט אַן פאַרען קונה ער זאָל באַהאַלטען דאָס

דבר משה

ה

וואָס ער פאַרקויפט אים טאָר ער דאָס שוין נישט אָפּקויפּען, וועגען חשש אַז דאָס איז אַ געגולטע זאָך (חו"מ ה' גזילה).

ז) טאָמער האָט זיך איינער פאַרטוישט זיין מאַנטעל אָדער שטרײמעל, היט, וכדומה און מען פירט זיך אַז מען ניצט ביו דערווייל ראָס געטראָפּענע איז דאָס טיילמאָל קעגען רי הלכה (חו"מ קל"ו). מען דאַרף אַ שאלה פרעגען וואָס מען זאָל טוהן.

ח) עס טרעפט גאָר אָפּט אַז מען וויל אַ שפּיל מאַכען און מען כאַפט צי עפעס פינעם חבר אָהן זיין וויסען און מען באַהאַלט דאָס דערנאָך גיט מען עס צוריק, זאָל מען וויסען אַז דאָס איז אַ איסור גמור, און לויט געוויסע פּוסקים אַ איסור דאורייתא (ב"מ ס"א; חו"מ ה' גזילה, ורמב"ם שם).

ט) עס איז אַ הלכה מפורשת אין שו"ע (חו"מ שע"ח ס"ב רמ"א קנ"ד ס"ג) אַז מען טאָר נישט נייגעריג זיין צי זעהן אין וויסען יענעמ'ס פּריוואַט זאָכען וואָס ער טיט אין זיין שטיב, אָהן זיין וויסען, ווייל עס איז גאַנץ מעגליך אַז רער חבר איז נישט צופּרידען מען זאָל וויסען זיין געהיימניסען, דערפאַר דאַרף מען אַכטונג געבען אויב מען שטייט איין אין חבר'ס דירה, אָדער אפילו אַן אייגען קרוב, דאָס זעלבע ווען מען גייט דאָרט צי אַ שמחה זאָל מען נישט זיין גלייכגילטיג צי עפענען אַלע לעידלעך אין שאַפעס, ווייל אפשר און מן הסתם איז דער בעל הבית נישט מסכים צי דעם, אפילו ער שעמט זיך דאָס אַנצוזאָגען בפּירוש.

י) לויט איין דיעה דאַרף מען גאָר אַכטונג געבען אויב עס קימט אויס צי שטיין נעבען יענעמס אָפּענע טיר אָדער פענסטער זאָל מען זיך אַוועקדרייען, אַז מען זאָל אפילו נישט חושד זיין אַז ער קיקט נאָך.

יא) אַזוי אויך טאָר מען נישט נאָכקיקען יענעמס שריפטען אין בריפּען, (חדר"ג, כלבו, באה"ג של"ד).

*יא) עס איז פאַרהאַנען צדיקים וואָס קענען מיט זייער תּפּלה אַרויסשלעפּן פּין גיהנום, דער וואָס האָט געטוהן מצות און מעשים פּין געגולט געלט קען ער נישט, (רב ייבי תהלים ט"ז).

יב) עס איז דאָ אַ מענטש וואָס גולט און מען באַמערקט דאָס נישט, דער וואָס וואוינט מיט מענטשען און פאַרגינט זיי נישט (ס"ח קי"ט).

יג) אויב ראובן איז מכבד זיין אורח שמעון צו עסען, אינמיטען קימט אַריין לוי, און ווייל עס פאַסט נישט איז מען אים אויך מכבד צו עסען, אויב ער ווייסט נישט זיכער אַז יענער וויל אמת'דיג ער זאָל עסען, זאָל ער זיך דערווייטערן דערפון, וועגען סרך גזילה, דאָס זעלבע ביי הענליכע פּאַלען, אַז

מען האָט דאָס מינדעסטע פּאַרדאָכט אַז דער בעה"ב מיינט עס נישט ערנסט נאָר דאָרף אַ סיבה טיט ער עס, נישט קיין חילוק אויב דאָס איז אַ מתנה, אָדער עסען, שלאָפען געבן, אָדער אפילו פאַרקויפען עפעס, זאָל מען זיך דערווייטערן דערפון, (ערוה"ש שנ"ט ס"א) און נישט ווי דער מנהג איז צי זאָגען אַז אַזוי ווי דער בעה"ב האָט מיר געגעבען רשות אָדער געהייסען איז זיכער גיט.

יד) דער וואָס באַרגט און ניצט יענעמ'ס חפץ אָהנע וויסען פּין בעל הבית, הייסט אַ גולן, (רמב"ם ה' גזילה, חו"מ שנ"ט, ש"ע הר"ז, קש"ע), אפילו ער באַרגט דאָס פּין איינעם וואָס האָט געבאָרגט (חו"מ שמ"א).

גניבה וגזילה

א. גול'נען איז זייער אַ מיאוסע און געמיינע זאָך, דער חפץ חיים שרייבט (שפת תמים פ"ג) אַז אפילו ווען איינער האָט נאָר גורם געווען אַ שאַדען פון איין פרוטה פאַרען חבר, ווערט דאָס אין הימעל פאַרעכענט, פינקט ווי ער וואַלט געהאַרגעט יענעם מיט זיין הויזגעזינד.

ב. וואָס איז דער גורם צי גנב'ענען און גול'ען שרייבט דער חפץ חיים ז"ל, דער מוסרות, וואָס מען האָט זיך ציגעוואוינט צי לעבען זעהר לוקסוס'דיג, עס מאַכט זיך אָבער אַמאָל אַז מען איז פשוט נישט ביכולת מיטען קליינעם פאַרדינסט נאָכציקימען דעם הויכען לעבענס שטייגער דאָרף מען גול'ען, וכדומה.

ג. וויסען דאָרף מען אָבער אַז דער שטראַף פאַר דעם איז אונגעהויער גרויס אויף דער וועלט, און אויף יענע וועלט, אויף די וועלט איז דער סוף אַז ער ווערט אָהן דאָס גאַנץ פאַרמעגען, די עבירה האָט בכח צי פאַרזיגלען זיין גור דין אויף שלעכט, מער ווי אַלע עבירות, און דאָס איז איינס פון די הויפט אורזאַכען וואָס היינט צי טאָג גייען ציגרינד איריש געלט ווי יעדער זעט אַז רייכטוהם האַלט זיך נישט לאַנג דאָס איז נאָר דאָרף די איינגערעיסענקייט פון גזל, (באר הגולה חו"מ ר"י ה' גזילה).

ד. אויך ברענגט דאָס צו אַז אין הימעל הערט מען נישט צי דאָס געבעט ווי לאַנג ער האָט ביי זיך דאָס גע'גול'טע געלט (ביז אָהער זענען די רייד פון חפץ חיים).

ה. ביי דער געלעגענהייט טרעפן מיר פאַר וויכטיג צי דערצעהלען אַ קורצע ביישפּיל, וואָס דער מוסר השכל דערפון איז זייער גרויס, אַ יונגעל וואָס איז געווען אַ באַוואוסטער גנב, נישט געריהט, געאַרבייט מעשים געגנב'ט רעכטס און לינקס ווי און וואָס עס האָט זיך געלאָזט, האָט מען אים אַמאָל

גענימען אויפען פארהער, היחכן ווי קומט צי דיר אַזאַ מין געמיינהייט, דער חירוף האָט ער פאַרענטפערט אויפען פּלאַץ, קורץ און שאַרף, „מיט מיינע אויגען האָב איך געזען ווי מיין טאַטע האָט געטוהן אַ שטיקעל (מיר קענען דאָ נישט מאַריר זיין) וואָס ער גנב'ט דאָרף דעם גרויסע געלטער, במילא פאַרוואָס זאָל איך בעסער זיין“ ??? דערפּין קען מען זיך לערנען אַז הגם מען רייסט געלטער רעכטס און לינקס מיט פאַרשידענע אָדער אָהנע היתרים אָבער אויפען קינד ווירקט דאָס נישט גוט.

ו. געלט וואָס מען נעמט פּין יענעם וואָס האָט דאָס געגעבן מחמת בושה איז גול, (כה"ח למהרח"פ או' ט', סי' כ"א, פלא יועץ או' גול).

ז. יעדע זאָך איידער מען טיט זאָל מען זאָגען אם ירצה ד', טאָמער האָט ער פאַרדינט זאָל ער זאָגען איך האָב פאַרדינט „בעזה"י מיט דעם איז מען מקיים די מצוה ולדבקה בו, דורך דעם וועט מען ביי אַלעם מצליח זיין, (של"ה, קשל"ה, כה"ח סי' כ"א, או"צ ה' ד"א).

ח. אויב מען דריקט איינעם צי ער זאָל פאַרקויפען ביליג, און ער טיט עס באין ברירה (ווייל יענער איז אַ קרוב, אָדער שיינער איד, אָדער אַ פגע וואָס מוטשעט), ער האָט נישט געקענט אָפּזאָגען איז דאָס גול, (פלא יועץ גול).

ט. מען טאָר נישט גול'ן פּין אַ גוי אויך נישט (רמב"ם ה' גזילה פ"א, סמ"ג, טוש"ע שנ"ט ס"א, ש"ע הגר"ז, קש"ע, רש"ל פ' הגזול, חכ"צ סי' כ"ו, שו"ת הרדב"ז) און אפילו אָפּנאָרען ביים האַנדלען טאָר מען אויך נישט (שם), די מקובלים שרייבען אַז אַ איד וואָס גול'ט פּין אַ גוי, איז גורם אַז דער שר פונעם גוי זאָל גול'ן פּין זיין קדושה צו די קליפה רח"ל (פלא יועץ שם).

י. מען זאָל זיך געוואוינען צו זאָגען ביי יעדע זאָך בלי נדר (עיר מקלט להרד"ל).

גניבת דעת

(א) מען טאָר נישט פרעגן פּין אַ סוחר וויפיל קאָסט דאָס? ווען מען ווייס אַז מען וועט דאָס סיווי נישט קויפען, (ב"מ נ"ט, טוש"ע חו"מ רכ"ח).

(ב) אויב איינער פאַרקויפט יענעם אַ זאָך וואָס האָט אַ פעלער אפילו עס איז ווערט דאָס געלט דאָרף מען דאָך זאָגען פאַר'ן קונה דעם פעלער, אפילו אויב דאָס איז אַ גוי, און אדרבה דאָרט איז נאָך ערגער ווייל עס גרעניצט זיך מיט חילול ד' (שם).

(ג) מען טאָר נישט מוטשען יענעם זאָל קימען עסען צו אים ווייל מען ווייסט אַז ער וועט סיווי נישט קימען, אָבער איינס צוויי מאָל בעטען מעג מען

און עס איז רעכט אזוי צו טוהן, וועגן כבוד וועגן, ווייל עס זאל זיך נישט דאכטען פאר יענעם אז ער איז אַ מבוזה, (שם ובסמ"ע, וערוה"ש).

ד) דאָס זעלבע מיט געבן אַ מתנה פאַר יענעם א.ד.ג. אָבער אויב איינער פאַרט אַוועק און ער באַגעגענט איינעם קימענדיג פֿין אינטערוועגנס, און עס דאָכט זיך פאַר יענעם אַז מען איז אים געקומען מקבל פנים זיין איז מען נישט מחויב יענעם צו זאָגן אַז נישט, (שם). דעריבער זאָל מען נישט זאָגען פאַר יענעם ווייל אַמאָל קען יענעם וויי טוהן דאָס זאָגען, מער ווי די זאָך אַליינס, (פשוט).

ה) מען טאָר נישט נעמען אַלטע זאַכען און איבעראַרבעטן און פאַרקויפֿען אַלס ניי, (שם). ליידער איז דאָס אַ גרויסע פירצה ביים עולם הסוחרים, בפרט ווען דאָס איז געשיר וואָס מען ניצט צו עסען איז מען מכשיל דעם קויפֿער טיילמאָל מיט מאכלות אסורות.

ו) מען טאָר נישט פאַרקויפֿען שלעכטע פרוכט מיט אַנדערע עסענוואַרג, וואָס פֿין אויבען לייגט מען שיינע אַפֿצינאַרען אַז דאָס גאַנצע איז שייך, (שם).

גוי'יש רעדען

א. ליידער איז שטאַרק איינגעריסען גוי'יש צי רעדען אפילו אין גאָר חסידישע שטיבער, וואָס לויט טייל פוסקים איז דאָס אסור מן התורה (ב"ח ש"ך סמ"ג קע"ח, קש"ע סי' ג', וע"ע חת"ס (אה"ע ח"ב י"א) ותדב"א (סוף פכ"ג) ובנ"י ודפ"ק מצות השבתת חמץ), די ספרים שרייבען אַז דאָס רעדען די זעלבע שפראַך ווי דער גוי איז אַ גרויסע סיבה אַז מען זאָל ווערען איינס מיטן גוי ח"ו (מצדות צפני' ג' ט'), דערפאַר דאַרפען די עלטערן אַליין אַכטונג געבען נישט צי ניצען די גוי'שע שפראַך נאָר ריין אידיש, און אזוי מדרוך זיין די קינדער, אויך די לערערין זאָלען רעדען צי די קינדער וועגען דעם.

ד

דאקטוירים

א. מיר האָבען שוין אויפֿמערקזאַם געמאַכט דעם ציבור אַז דער איסור פון יחוד גייט אַהן אפילו ווען מען גייט צי דאָקטוירים, און נאָך אַסאַך מער, אין לויטען פסק דין פֿין כ"ק אדמו"ר מפאפא שליט"א, והגאב"ד מדעברעצין שליט"א, טאָר מען נישט גיין צי קיין מענער דאָקטער נאָר מיט אַ באַגלייטונג פון אַ צווייטע פרוי, אַדער מיטען מאַן.

ב. מיר מיזען באַמערקען אַז רעד היימישער חרדישער עולם האָט ראָס זייער ערנסט אויפגענימען, און אָנגענימען ערנסטע שריט אויסציפּאָלגען רעם רעת התורה פּין רין גדולי רבנים שליט"א, ראָס זאָל אויך זיין אַ מוסד פּאַר אַנדערע נאָכציטוהן, (ועי' מרוד הצניעות קר' קדושת בנות ישראל).

דערמאנען גוי'שע חדשים

א. טייל פּירען זיך אַז ווען זיי דאַרפען שרייבען און דערמאָנען רעם גוי'שן חורש שרייבען זיי נאָר אַ נומער, צ.ב.ש. אויב זיי ווילען שרייבען „אפּריל“ רעד זעקסטער, שרייבט מען אַזוי 6/4, ראָס איז אַ איסור גמור מן התורה און בעסער איז צושרייבען אפּריל 6, (עין יעקב ברברי הכותב פּד"ק רמגילה, שו"ת משנה שכיר ק"כ).

ה

הכנסת אורחים

(א) די אייניקלעך פּין אברהם אבינו זענען באַוואוסט מיט זייער גוטהאַרציקייט, און געטריישאַפט צי העלפּן פּאַר יערען בפרט אין די גרויסאַרטיגע מצוה פון הכנסת אורחים, וואָס האָט נישט קיין גרעניץ צי איר שכר, פינרעסטוועגן טאָר מען נישט פּאַרגעסן אַז יערע מצוה מיו אַראָרן אָהן קיין שום עבירה אויב נישט פּאַרלידט ראָס די ווערט.

דערפּאַר מיזען מיר אַרויסברענגען אַ פּאַרווייטאַגטען פּראָבלעם וואָס הערשט ליידער ביי פיהל הכנסת אורחים, מען גיט פּאַר די אורחים צי עסען ציזאָם מיט די גאַנצע משפּחה אויף איין טיש, וואָס ראָס ברענגט אומבאַ- קוועמליכקייט פּאַרען גאַסט ברוחניות ובגשמיות, בפרט ווען מען ריפט צי זיך אַ בחור, אַרער צוויי, אויף שבת און יו"ט וכדומה, אין רעד בעל הבית האָט ערוואַקסענע קינדער אין שטיב איז ראָס שטאַרק נישט אויסגעהאַלטן און זייער האַרב צי געבען עסען אויף איין טיש, און מען זאָל ראָס נישט גרינג האַלטען אפילו ווען ראָס איז אַ נאָנטע משפּחה.

פּאַרגעסט נישט די הייליגע ווערטער פּין הגה"ק מסטרעליסק זי"ע! אַז אַן אורח ביים טיש איז חשוב ביים באַשעפּער פּונקט ווי ער וואַלט געגעסן מיט אַלע כוונות האַרזי"ל בתנאי ער זאָל נישט עסען מיט די משפּחה ביי איין טיש, (ועיין בספּרי שלחן ישראל על הלכות הכנסת אורחים באריכות גדולה).

ח

חינוך יר"ש אין די יוגנט

א. דער קאזשינצער מגיד זצ"ל (באבות, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו) שרייבט עס געפינען זיך נאָרישע טאַטעס וואָס קיקען נישט אויף דעם קינד'ס יר"ש אין די יוגנט נאָר ער זאָל זיין אַ ת"ח, מיטן תירוץ אַז יר"ש וועט ער נישט פאַרפאַסען אויך שפעטער, ביז דערווייל איז דאָס אַ טעות, ווייל דערנאָך איז שוין פאַרשפעטיגט נאָר מען דאַרף אָנהייבען תיכף אין די יוגנט (וכ"כ בנוצ"ח להגה"ק מקאמרנא זצ"ל אבות פ"ג).

ב. קיקען שטענדיג איפען הימעל איז מסוגל צו יר"ש (כתבי הארז"ל) קיקען אויף די ציצית (סידור ר' שבתי), מקיים זיין די מצוה פֿין אויפשטעלען זיך פאַר אַן עלטערן, אָדער גרויסער ת"ח (זוה"ק, מד"ר פ' בהעלותך, ירושלמי, חדרים פ"ו), לערנען תורה שטענדיק (ר"ח שער היראה פט"ו), צי געבען מעשר (נחל קדמונים, קדושים בני"י סיון מאמר ה'), צי האַלטען אין שטיב די ספרי הרמב"ם (מדרש פנחס, קאריין), לערנען פליסיג טור און ב"י (דברי יצחק בשם הר"ש מבעלזא זי"ע).

י

יחוד

מיר ווילען אויך מאַכען אויפמערקזאַם אַז די וואָס פאַרדינגען אַ שטיבעל, אָדער צוויי פֿין זייער דירה פאַר אַן איינצעלנעם מאָן אָדער פרוי, דאַרפען זייער אַכטונג געבען, ווייל עס קען גרינג ציקימען צי יחוד. אויף שרה'ס געצעלט איז געווען אויפגעשריבען אהל שרה כדי אַ מאָן זאָל נישט אַריין גיין און נכשל ווערן מיט איסור יחוד.

כ

כוונת ברכת המזון

א. דער הייליגער רבי ר' בער מעזריטשער מגיד זי"ע, האָט געוואָרענט אַז מען דאַרף מער אַכטונג געבען אינזינען האָבען דאָס בענטשען ווי דאווענען, ווייל בענטשען איז מן התורה (תולדות אהרן, שופטים).

כשרות, זהירות אין עסען

א. מען דאַרף זייער שטאַרק אַכטונג געבן ווייל עס טרעפט זייער אָפט אויף די עפלעך, פֿיטשעס, פלוימען, ווי אויך אַנדערע פרוכטען, גאָר קליינע

לעכלעך, אָדער פינטלעך, וואָס קען זיין גאָר אַן ערנסטע חשש פֿין ווערעם. און נאָר ווען מען באַטראַכט שטאַטליך די פּרוכט פֿין דרויסען באַמערקט מען דאָס, ווייל די שאַלעכטץ האָט אַ טינקעלע פּאַרב, דערפֿאַר איז פֿין גרויס וויכטיקייט אַז איידער מען עסט די פּרוכט זאָל מען דאָס גיט באַטראַכטען פֿין אַלע זייטען און אַוועקשניידען די אויבענדערמאָנטע.

ב. „דייטלעך“ מיוען מיר עקסטערע אויפּמערקזאַם מאַכען, אַז מען טרעפט טאַג טעגליך פֿיל מיט מילבען אינעווייניג, דאָס הייסט ווען מען נעמט אַרויס דעם קערל פֿין דייטעל אויף יענעם פּלאַץ אינעווייניג אַרים און אַרים איז פֿיל מיט פּיצלעך מילבען, באַטראַכט דאָס שטאַט וועט איר זיך איבערצייגען.

ג. דאָס אייניגע איז אויך מיט אַמעריקאַנער ניסלעך (Peanut) טרעפט מען זייער אָפט אינעווייניג ווי קליינע שטיקלעך שמיץ, דאָס קען זיין מילבען, דעריבער דאַרף מען יעדען ניסעל עקסטערע אַדאַרכיקען, אַנדערע ברענען עס אויס אין אריבען.

ד. אין ריז געפינט זיך אָפט ווערים, וועגען דעם דאַרף מען לאַנגזאַם און פּאַרזיכטיג באַקיקען די ריז פּאַרען קאַכען, די ווערים קיקען אויס פּינקט ווי די ריז אין גרויסקייט ווי אויך אין פּאַרב, מדקדקים האַלטען עס אין פּריזשידער, בפרט זימער.

ה. אויך מעהל אויב עס ליגט אַוועק אַ לענגערע צייט איז ראַטזאַם דאָס צי האַלטען אין פּריזשידער, דאָס זעלבע מיט סיריאל וואָס מאַכט זיך ווערים און מילבען איז זייער וויכטיק אין ריכטיג צי האַלטען דוקא אין פּריזשידער.

ו. אין גרינע באַנדלעך געפינט זיך ווערים אינעווייניג וואָס מען דערקענט לגמרי נישט פֿין דרויסען, די עצה איז דאַרכצישינידען יעדע איינע אין די לענג (עהנליך צי דעם וואָס מען ריפט (French Style) אין באַקיקען).

ז. די ניסלעך וואָס הייסען וואלאַנט (Walnut) האָבען אַ גאָר ערנסטע חשש מילבען, די עצה איז ווי פּאָלגענד קודם שפּרייט מען אויס די ניסלעך (נאָכן אפּשיילען) אויף ווייס פּאַפּיר, אין מען באַטראַכט פּאָדזיכטיג אויב עס קריכט גאַרנישט, דערנאָך לייגט מען אַלעס אַרויף אויף אַ בעקעלע מען שטעלט דאָס אַריין אין אויבען אַפּאַר מינוט אין מען ברענט דאָס אָפּ, דאָס זעלבע קען מען טיין מיט פּינוטס (Peanuts).

ח. די קליינע האַרטע ניסלעך (Hasel Nuts) טאַר מען נישט עסען סיידען מען מאַכט אויף יעדעס איינע און מען באַקיקט דאָס גיט פֿון אינעווייניג.

ט. קעסטען ניס (Chestnuts) דאַרף מען אויך גיט באַקיקען אינעווייניג יעדע איינע באַזינדער, ווייל מען טרעפט ווערים.

מען זאל איינמאל פאר אלעמאל געדענקען אז אלע ניסלעך אהן אויסנאם טארען נישט געגעסן ווערען אומבאקיקט ווייל ביי איין עסען קען מען עובר זיין שווערע צענדליגע עבירות פין ווערים עסען, דעריבער טאר מען נישט עסען ניסלעך שמיסענדיג, און פארטראכט, נאר שטאט באקיקען יעדעס ניסעל ארום און ארום.

מיר ווילען אויך אויפמערקזאם מאכען אז מען קען זיך נישט, און מען טאר זיך נישט פארלאזען אז טאמער איז דא א ווארעם שפירט מען באלד א שלעכטען טעם אין מויל, דאס איז א שעדליכער גרייז, ווייל דאס צייגט נאר אויפן פרישקייט פין פרי, פיל פירות, גרינצייג, אדער פיש וכדומה, פארמאגען ווערים וואס האבען פינקט דעם זעלבען טעם ווי דער עסענווארג אליין.

י. באנדלעך דארף מען גיט באקיקען, און יעדע באנדעל וואס האט די קלענסטע פינטעל אדער לעכעל זאפארט אוועקווארפען.

יא. הארבער פין דעם זענען ארבעס (Peas) וואס מען טרעפט גרויסע פליגלעך און ווערים אינווייניג וועגען דעם דארף מען פארזיכטיג באקיקען יעדע איינע באזונדער אויב מען טרעפט אפילו אפיצעל לעכעל גרויס ווי א שפיץ נאדעל קען שוין זיין אינעווייניג גרויסע ווערים.

יב. נאך שווערער זענען „זכר באנדלעך“ דארט טרעפט מען סאך סאך פליגלעך און ווערים אינעווייניג, און אפטמאל באמערקט מען גארנישט פין דרויסען.

יג. וויסען דארף מען אז ביי אלע עסענווארג אהן אויסנאם קען זיך מאכען אמאל ווערים, אמאל פין אלטקייט, פין ליגען אויף א הייסען פלאץ, אויף א נישט ריינעם פלאץ.

יד. גלייכצייטיג ווילען מיר אויפמערקזאם מאכען אז דאס אויבענדערמאנטע גייט אויך אהן ביי געקענטע גרינצייגען, און דאס דארף גיט באקיקט ווערען.

טו. באמערקונג: כדי צי פארמיידען ווערים פין עסענווארג זאל מען אכטונג געבען צי האלטען די עסען דוקא אויף א קיל פלאץ, אפילו אין פריזשידער, ווייל ווי קילער איז בעסער, דאס פארקערטע איז אבער ווען מען האלט עסענווארג ביי א ווארימען פלאץ, ברענגט דאס זייער שנעל ווערים.

יעדענפאלס זאל מען פאר קיין שום פאל נישט האלטען עסענס אין א שאנק (קלאזעט) וואס שטייט העכער א געז אדער אויווען, אדער דערנעבן אזוי די היץ גייט אריבער, ווייל דאס קען מאכען ווערים אין אלעם, אפילו אין צוקער, זאלץ, קאקא, און אנדערע זאכען, אויב יא דארף מען אלעס באקיקען, ווייל עס

איז שוין פאקטיש געפינען געוואָרען ווערים אין די סאָרט עסענס, דאָרן היץ און וואַרעמקייט.

טז. די עלטערן דאָרפן אַכטונג געבען אויף זיך און די קינדער, פֿין די בליר-בעריס (Blue Berries) וואָס וואַקסען אין די זימער קעמפּס און קאָנטריס, נישט צי געניסען דערפֿין, ווייל זיי זענען פֿיל מיט ווערים און מען קען עס כמעט נישט קלויבען ווי מען דאָרף, דאָס זעלבע איז אויך געזאָגט ביי רעספּבעריס, בלעקבעריס, סטראָבעריס (Raspberry, Blackberry, Strawberry).

יז. ראַזינקעס דאָרף מען אויך גיט קלויבען ווייל עס טרעפט זיך מילביגע אויך, אויב מען וויל מאַכען וויין דערפֿין, זאָל מען זיך דערשמעסן מיט אַ מורה הוראה וועגען אַלע איינצעלהייטען.

יח. זימער דאָרף מען זייער אַכטונג געבען נישט צי האַלטען קיין עסענס אָדער געטראַנק אויפגעדעקט ווייל עס פֿליען אַריין קליינע פֿליגלעך, ביים עסען ווען מען האָט נישט קיין ברירה, זאָל מען אָבער גיט איבערקוקען דאָס עסען איידער מען נעמט אין מויל אַריין, ווייל מיט איין פֿליגעל קען מען ח"ו עובר זיין זעקס לאוין.

ל

ליגענט זאגען

א. דער של"ה הק' (שער האותיות או' דרך ארץ) איז שטאַרק מאַריך אין די וויכטיגקייט איינציוואַרצלען מדת אמת אין קליינע קינדער, ווייל דאָס איז דער יסוד פֿין אַ גאַנץ לעבען (קיק או' ג') אויב מען געוואוינט נישט פֿין קלייננווייז אָהן איז נאָכדעם שוין צי שפעט. נאָך שרייבט ער ווייטער אַז מען דאָרף געבען קינדער גיטע זאָכען, אַלעס אַז זיי זאָלען אויסזאָגען דעם אמת, און אפילו טיילמאָל פֿאַרציכטען אויף אַן עולה וואָס ער איז באַגאַנגען כדי ער זאָל מודה זיין דעם אמת. דער חפץ חיים שרייבט (שפת תמים פ"ז) דער וואָס איז געוואָרענט שטענדיג מיט מדת אמת ראַטוועט ער זיך מיט די משפּחה פֿין טויט, צום לעבען.

ב. געדענקט די חז"ל לערנען אונז (סוטה מב.) אַז ליגענט זאָגערס וולען קיינמאָל נישט זוכה זיין מקבל זיין פני השכינה, דער גרעסטער שטראַף וואָס קען נאָר זיין, איז עס טאַקע גאַרנישט צי גלייבען אַז וועגען אַביסעל געלט זאָל מען ליגענט זאָגען אינדערצייט וואָס דער מדרש זאָגט (פ' נח, ע"ש בדעת זקנים) אַז וואָס מען פֿאַרדינט דאָרן שקר גייט אויף שלימ'מזל, דאָס מיינט אַז מען פֿאַרלירט דאָס ערגעץ אַנדערש.

ג. דער ספר חסידים ברענגט די באַוואוסטע מעשה וויאָזוי אַ גרויסער רשע האָט תשובה געטוהן און זיך געהאַלטען נאָר דורך נישט זאָגען ליגענס.
 ד. אפילו דאָס ווינקען פֿין קאָפּ יאָ, אָדער ניין, אָדער ווינק מיט די אַרײַגען, אָדער הענט, זאָל זיין אמת, (קשל"ה, כה"ח סי' כ"א, תו יהושע). געדענקט דעם אל"ף ב"ת, אמונה ברכה, גזילה דלות, (כה"ח שם).

לערנען מוסר

א. לערנען מוסר איז געוואָלדיג וויכטיג, דער ס' חוקי חיים שרייבט אַז ער האָט געהערט אין נאָמען פֿין ר' הלל קאלאמאיער זצ"ל דאָס ער האָט געזאָגט דער וואָס לערנט נישט מוסר ווערט אַ מומר (פרייער) רח"ל, אין ס' חוט המשולש ווערט געברענגט אַז דער הייליגער חת"ס פלעגט זאָגען פֿאַר די תלמידים, „גלייבט מיר אַז דעם טאָג וואָס אין לערן נישט מוסר שפיר איך אַ אָפּגעקילטקייט אין יראת שמים". דער חיי אדם (כלל קמ"ג שרייבט עס איז אַ חוב אויף יעדען מענטש צי לערנען יעדען טאָג מוסר, און דאָס איז וויכטיגער ווי אַלע אַנדערע לערנען, אפילו ער זאָל דאַרפען מבטל זיין אַן אַנדער שיעור צוליב דעם דאַרף ער דאָס אויך צי טוהן, דער ר"ר יהונתן זצ"ל שרייבט (יער"ד ח"א דרוש י"ב) דער וואָס ווערט טיטולירט „איד" ליגט אויף אים אַ חוב צי לייענען יעדען טאָג צי פריה אין ביינאַכט אָפּאַר בלאַט מוסר, און אַזוי אויך איז אַ חוב צי לערנען מיט תלמידים בחורים און בעלי בתים מוסר פֿאַרען לערנען, ווייטער אין קו' חינוך ישראל סבא ברענגען מיר פֿין מערערע ספרים די וויכטיגקייט פֿין לערנען מוסר.

ב. און אַזוי אויך פרויען אין מיידלעך ליגט אַ פליכט אויף זיי צי לייענען יעדען טאָג מוסר ספרים אויף אידיש, ווי דער חת"ס פלעגט לערנען מיט זיינע טעכטער מנורת המאור, דעדיבער דאַרף יעדער יונגערמאַן וואָס האָט אַ שיעור קבוע צים לערנען זעהן דערצי אַז תיכף פֿאַרן שיעור זאָל ער לערנען מוסר, דאָס זעלבע איז וויכטיג אויך פֿאַר די וואָס לערנען פֿאַר שיעורים ברכים, סיי פֿאַר בחורים סיי פֿאַר בעלי בתים. מלמדים זענען נאָך פיהל מער מחויב דאָס צי טוהן, ווייל דעמאָלטס ענטוויקעלט זיך אין קינד זיינע אייגענשאַפטען, צי וויזען אַז אָהן ידאה איז דאָס לערנען גאַרנישט, און אָהן תורה קען מען נישט זוכה זיין צי ריכטיגע יר"ש.

באַמערקונג: עס איז מעדקווירדיג אַז דער גרויסער באַליוונג וואָס איז אָנגעגרייט לעתיד פֿאַר מלמדים, איז ווייל זיי טועהן מתוך זיין די קינדער זיך צי פירען אויפען ריכטיגען וועג (רש"י ב"ב ח:). דעריבער טייערע מלמדים פֿאַרגעסט נישט דעם עיקר.

ג. דאָס זעלבע איז אויך געזאָגט פֿאַר די לערערניס פֿין די מיידלעך, דאַרפֿען האָבען פֿאַר זייערע אויגען וואָס פֿאַראַ נסיונות עקזיסטירט אַלס אין דעם פינסטערען גלות, אין וויפיל אַ קינד דאַרף אַדאַרף צי גיין איידער זי איז זוכה צי פֿירען אַ אידישע שטיב און נאָכדעם, דעריבער דאַרף מען האַלטען אין איין מוסר זאָגען און מדריך זיין די קינדער, נאָר דאַמאָלס קען מען האָפען צי זעהן כשר'ע פֿירות, אין אויפהאָדווען אַן עכט כשר'ע ערליכע שטיב אויפֿען דרך פון די אבות, און דער זכות וועט אָדאי ביישטיין פֿאַר זיי לעתיד לבוא, אין דערפֿאַר זאָל מען נישט לייגען די גאַנצע געוויכט אַסאַך ציזאָס לערנען מיט די מיידלעך, ווייל דאָס לערנען ווערט עפֿ"י רוב פֿאַרגעסן שפּעטער אָבער יראת שמים, בלייבט.

ד. דער קש"ע (קס"ה) שרייבט מען זאָל אויסקלויבען אַ מלמד אַ יר"ש כדי ער זאָל געוואוינען דאָס קינד פֿין קליינוויז מיט יראת שמים.

לשון הרע

א. דער חובת הלבבות (שער הכניעה פ"ד) שרייבט, פיל מענטשן וועלען טרעפען אויף יענע וועלט מצות וואָס זיי האָבען קיינמאָל נישט געטוהן, וועט מען זיי ערקלערן אַז דאָס האָבען זיי באַקימען במתנה פֿין די אַלע וואָס האָבן גערעט לשה"ר אויף זיי, דאָס אייגענע פֿאַרקערט אויך, דער וואָס רעדט אויף אַנדערע וועט טרעפען אַז זיינע מצות פעלען אויבען, (וכ"כ בס"ח, של"ה, ובמגיד מישרים ויקהל, ועי' מהרש"א ע"ז יט, יש"מ פ' תצוה), טראַכטענדיג בלויז פֿין דעם ווערט שוין קאלאמאטנע אויפֿען האַרץ, אַלע אָפּגעשוויצטע אָנגעהאָרוועטע מצות און מעשים ווערט מיט געציילטע ווערטער אַוועקגנימען, אין געגעבען פֿאַר'ן צווייטען במתנה, האָט מען געהאָרוועט זיבעציג יאָר אומזיסט, דערפֿאַר לאָמיר זיך פֿאַרנעמען נישט צי רעדען אויף אַ צווייטען.

מ

מדת חסידות

א. אַ חומרא און מדת חסידות וואָס אַ איד פֿיהרט זיך, איז מער באַליבט פֿאַרען רבש"ע ווי דער מצוה אַליין (דע"ק ה' ס"ת רע"ו סק"ו) דער קב הישר (פמ"ג) פֿאַרעכענט פֿאַר איינע פֿין די פֿיר און צוואַנציג זאָכען וואָס האַלטען אָפּ פֿין תשובה, דער וואָס לאַכט פון אַ מנהג חסידים.

ב. דער ראשית חכמה שרייבט (בכמ"ק) אַז דער וואָס לאַכט פֿין אַ מדת חסידות וואָס איינער טיט איז פינקט ווי איינער האַקט אָפּ די פֿיס פֿין די וואָס ברענגען מתנות פֿאַר'ן קייזער (ועי' כ' יחזקא' פ' תבא).

ג. דער בני יששכר שרייבט (תשרי מאמר ד') אַז דער וואָס פירט זיך במדת חסידות, האָט אַ דירעקטע שמירה פֿין הימעל, עשרת ימי תשובה דאַרף מען זיך פירען במדת חסידות, (של"ה סז, מ"א תר"ג, בני יששכר שם, וש"א). דורך חומרות איז מען זוכה צום אור המקיף, (בני"ש תשרי מאמר י'). דער עיקר שטאַרקייט פֿין חסידות כאָטש מען שפעט פֿין אים, לאָזט ער נישט נאָך, (ס"ח ט'). ביי עבודת השי"ת טאָר מען זיך פֿאַר קיינעם נישט שעמען (ב"י, רמ"א סי' א') אפי' פֿאַר גרויסע לייט, (ב"ח, דרישה בשם רש"ל), אָבער נישט קריגען זיך (ב"י, מ"א), אפילו מיט גיטע ווערטער אויך נישט ווייל עס ברענגט גאווה (אזהרות מהר"א מסטאלין).

ד. פסח דאַרף מען מחמיר זיין אַלע חומרות (האריו"ל, שו"ת הגר"ז סי' ו, א"א בוטשאַטש, הנהגות מהר"נ מטשרנוביל, הנהגות הגה"ק מהר"ם מנעשכזי כמבואר בזכרון טוב).

ה. שבת דאַרף מען אויך מחמיר זיין אַלע חומרות (הנהגות מהר"ן מטשרנוביל, זכרון טוב בשם הגה"ק מבאַרדיטשוב זי"ע, מנח"ש ע"ב, ט"ז, של"ה, ברכת חיים בשם מהר"ם מטשרנוביל, אוהב ישראל פ' כי תשא, וע"ע באוה"ח הק' פ' בראשית, על פסוק ויברך אלקים, עי' ע"ש בשם ס' הזכירות, ובערבי נחל פ' שמיני, הנהגות בעי' יש"מ, מאור עינים פ' ויקהל, אוה"ח הק' פ' ואתחנן, ע"ש בשם מרפא לשון, ובס' דב ייבא סו"פ נח, ואכ"מ).

ו. אַלע מצות וואָס מען טיט שבת, אפילו עס גייט אָהן אויך אינדערוואָכען דאַרף מען מער מחמיר זיין מיט אַלע חומרות וואָס איז מעגליך שבת, (ע"ש בשם של"ה הק', ותולעת יעקב, פנים יפות מהפלא"ה).

ז. דער הייליגער צאָנזער רב זי"ע שרייבט פֿאַלגענד: דאָס זאָג איך זיכער דער וואָס גלייבט אין אירישען דת, און איז אַ ירא ד' וועט נישט שפעטן איינעם וואָס איז איז מחמיר אַ חומרא, אפילו דער פשוט'סטער מענטש אויך נישט, און ווער יאָ איז אַ אפיקורס, (ד"ח ח"ב יור"ד ל"ט).

ח. אין די אזהרות פֿין הרה"ק רא"ש מסטאלין שטייט: דער וואָס מאַכט חוּק פֿין אַ גיטע מדה אָרער מעשה, איז פֿין שורש גיחזי.

מזוזות

א. מיר ווילען נאָכאָמאַל באַמערקען אַז מען טיט פֿאַרנאָכלעסיגען די מצוה פֿין מזוזה וואָס היט אָפּ דעם מענטש מיט זיין גאַנץ הויזגעזינד יעדע רגע פֿין טאָג, ווי עס שטייט אין שו"ע ה' מזוזה, (דר"מ יור"ד רפ"ז בשם מהר"ם) יעדע הויז וואָס האָט אַ מזוזה קען קיין שד ומזיק נישט האָבען אַ שליטה דאַרטן, דערפֿאַר זאָל מען נישט גלייכגילטיק זיין אין זיך פֿטר'ן מיט ביליגע מזוזות, ווייל

דבר משה

אויף אַזאַ הייליגע מצוה, וואָס טראָגט מיט זיך אַזאַ גרויסע סגולה, פֿין שמירה טאָר מען נישט קאַרגען, ווי דער מהרש"ל שרייבט אַז מוזה קימט צי פאַרלענגערן די יאָרען פֿין מענטש, און דערווייטערן אים פון אַן עבירה.

ווייל שטעלט אייך פֿאַר אַז וויפיל איר זאָלט באַצאָלען פֿאַר אַ מהודר'דיגע מוזה, איז דאָס אַלץ גאָרנישט געגען די ניצען וואָס מען האָט פֿין איר.

ערשטנס עס היט די גאַנצע משפּחה פֿין סכּנה, (2) היט אויס פֿין קראַנקהייטען, (3) ברענגט הצלחה אין די גאַנצע הויז, אין נאָך... דעריבער קאַרגט נישט די פֿאַר דאָלאַר פֿין בודק זיין די מוזה, און נאָר ביי אַ סופּר מומחה ויר"ש מרבים, נישט אַ סופּר וואָס ער אַליין דאַרף נאָך בדיקה אויף זיך, כ"ש ביים קויפען אַ נייע מוזה.

ב. מיר ווילען אויך באַמערקען אַז די פֿאַרטשעס (Portch) אין קאַנטריס קען אויך אַמאָל חייב זיין במוזה דעריבער זאָל מען פרעגען אַ שאלה פֿין אַ מורה הוראה.

ג. דאָס זעלבע דאַרף מען וויסען אויף אַ גאַנץ יאָר אַז די קלאַזעטס (Closets) וואָס מען שפּאַצירט אַריין אין זיי זענען אויך טיילמאָל מחויב במוזה, דעריבער זאָל מען פרעגען אַ שאלה, דאָס זעלבע איז אויך מיט די שטיבלעך וואָס איז געמאַכט צי האַלטען זאַכען אין איר.

ד. פֿין אַ שטיב אַרויסגאַנג צי אַ הויף דאַרף מען אויך אַ מוזה.

ה. דער יש"מ שרייבט אַז ביי ציצית, תפלין, מוזה, זאָל מען מדקדק זיין מיט אַלע דקדוקים, וואָס איז פֿאַרהאַנגען און צו דעם צוועק האַבען מיר באַשריבען וויכטיגע דינים באַריכות אינעם קונטרס „מוזות שלום“.

ס

סכּנה

א) מיר ווילען אויפּמערקזאַם מאַכען אין דעם פרט פֿין דרייווען אַ קאַר, טראָק, באָס, וכדומה, דער דרייווער דאַרף וויסען און געדענקען דעם געוואַלדיגען אחריות אפילו ווען ער פֿאַרט אַליינס, כ"ש ווען ער פירט אַ גאַנצע קאַר אָדער טראָק מיט מענטשען, אַז מיט דעם מינדעסטע זאָך וואָס ער טיט קעגען דעם געזעץ ביים דרייווען שטעלט ער אין געפֿאַר אידישע נפשות, בפרט ווען עס גליסט זיך אים אַ שפּיל צי געבען אין שטאָץ פֿאַרען 60 מייל אַ שעה פֿאַרט ער 80-90-100, האָט ער צוליב אומפֿאַראַנטוואָרטליכקייט געשטעלט אין סכּנה אַלע וואָס פֿאַרען מיט אים, און ליידער זענען שוין אַסאַך משפּחות

אומגליקליך געוואָרען צוליב די זאַכען, טאַטעס און מאַמעס זענען ציגענימען געוואָרען פֿין זייענע באַליבטע קינדער, מיטברענגענדיג אַ גרויס צער פֿאַר די משפּחה אין קרובים, קינדער זענען אַוועקגעריסען געוואָרען פֿין די עלטערן, אַלעס נאָר דאָרף דעם וואָס דער דרייווער האָט זיך נישט גענימען די מיה אַריינציטראַכטן וואָס דאָס מיינט, און אפילו ווען דער דרייווער איילט זיך האָט ער אויך נישט קיין רעכט דאָס צי טוהן, ווייל דאָס לעבען איז וויכטיגער און טייערער פֿון אַלעם.

ע"כ בעטען מיר, חשובער דרייווער, פֿאַרט פֿאַרזיכטיג לויטען געזעץ! נישט שנעלער! כאַפט זיך נישט אַדאָרף דעם רויטען לעקטער! פֿראַבירט נישט זיך אַריינציכאַפֿען פֿאַר אַ צווייטע קאַר! האָט רחמנות אויף אייער לעבען! און אויף די לעבענס פֿון אַנדערע אידען! און עס ליגט אויך אַ פֿליכט אויף אַלע מיטרייזענדע נישט דערלאָזען דעם דרייווער פֿאַרען ווילד און אומפֿאַרזיכטיג.

(ב) פֿין גרויס וויכטיגקייט איז אויך אַז ווען מען קימט אָן אויף אַ פֿלאַץ זאָל מען פֿאַרען שטאַט אין פֿאַרזיכטיג ווייל קליינע קינדער שפּילען זיך.

(ג) און אויף די עלטערן ליגט די אויפגאַבע צי וואָרענען די קינדער אַכטונג צי געבען ביים דורכגיין די גאַס צי גיין פֿאַרזיכטיג, און נאָר ווען מען מעג.

(ד) לויט די רייד פֿין די גדולים אויב מען פֿאַרט שנעלער ווי מען מעג געזעצליך, אַדער מען טיט אַנדערע זאַכען קעגן געזעץ, אַלעס וואָס פֿאַסירט מיט אים אַדער יענעם דורכדעם ווערט פֿאַרעכענט אין הימעל ווי ער וואַלט דאָס געטוהן מיט די אייגענע הענט.

פ

פילעט פיש

א. זייער גרויסע שטרויכלונגען פֿאַסירען ביים קויפען פילעט פיש [דאָס הייסט פיש וואָס איז שוין אַרויסגענימען געוואָרען די ביינער אין אַפֿגעצויגען די הויט] ווייל דאָס מאַכט מען פֿין טמא'נע פיש אויך, אין מען קען דאָס נישט באַמערקען, עס פֿאַסירט אויך אפילו ווען מען קויפט ביי אַ איד אַז מען קען שטאַרק אַריינפֿאַלען ווייל סאָך פיש סוחרים מאַכען דאָס נישט אַליינס נאָר באַקימען דאָס פערטיג, און פֿאַרקויפען ווייטער פֿאַרלאָזענדיג זיך אויף די ווערטער פֿין גרויס הענדלער, וואָס איז געוויינליך נישט פֿאַרלעסליך, אפילו ער איז מכלומרשט אַ איד.

ב. דערפֿאַר דאָרף מען זייער אַכטונג געבען נישט צי קויפען פֿין דעם סאָרט פיש נאָר פֿין אַן ערליכען סוחר אַ יר"ש מיטען פּוהלען מויל, אין

דעמאָלטס דאָרף מען הערשט אויספרעגען דעם סוחר פינקטליך וויאָזוי דאָס ווערט געמאַכט, אין זאָל זיך נישט פאַרלאָזען נאָר אויב דער סוחר וואָס ער קען אים גיט אַלס יר"ש מאַכט דאָס אַליינס, אויב נישט איז ער איינגעשטעלט.

ג. מען דאָרף זייער אַכטונג געבען, ביים עסען פילעט פיש וועגען ווערים ווייל עס געפינט זיך זייער אָפט ווערים אינעווייניג, עס איז דאָ אויף דעם פאַרשידענע עצות, אָבער באַקיקען אַליין איז גאָרנישט ווערט.

ד. גלייכצייטיג איז נתחדש געוואָרען בעולם הכשרות אַז עס ווער אַריינגעמישט אין די טונ"א פיש דברים טמאים דערפאַר דאָרף מען זיך זייער אַכטונג געבען, ווייל דאָס דאָרף אַן עקסטרע שטרענגע השגחה ביים גאַנצען פראָצעדור פין אָנהייב ביזען סוף, אָהנע היסח הדעת.

צ

צדקה

א. מיר ווילען דאָ אויפמערקזאָם מאַכען היות ווי היינטיגע צייטען איז ב"ה שטאַרק פאַרגרינגערט דאָס אַלגעמיינע האַנדעל פין פאַרקויפען און קויפען דאָרף די פאַרשידען אַרטיגע „טשעקס" דעריבער איז גלייכצייטיג וויכטיג אַז מען זאָל דאָס אויסניצען אויף צדקה צוועקן אויך, דהיינו מען זאָל האָבען אַן עקסטער קאַסע (Account) צי האַלטען דאָרט נאָר מעשר (אָדער חומש) געלט, די אויפטיה איז אַ פשוט'ע, ראשית געוויינליך נאָרט מען זיך אויב מען פירט נישט קיין פינקטליכען חשבון, מען רעט זיך איין „איך האַלט שוין מסתמא לאַנג איבער מעשר" און אַסאָך האָבען זיך שוין איבערצייגט אַז דאָס איז אַ טעות, מען האַלט אינטער מעשר.

ב. צווייטענס מאַכט זיך אַז מען שיקט געלט אויף פאַסט וכדומה, און עס ווערט פאַרלאָרען אַמאָל, קימט אויס אַז למעשה האָט מען נישט געגעבען געלט פאַר'ן צדקה צוועקען, נאָר געבליבען ביים רצון, אַנדערש איז אָבער ווען מען שיקט טשעקס פין אַ באַזונדערע קאַסע, דעמאָלטס זעהט מען שטענדיק וויפיל עס ליגט, און מען ניצט דאָס נאָר אויף צדקה, (זעה אין קונט' מעשי הצדקה שלום באריכות).

ג. דער נודע ביהודה שרייבט (ס' דרושי הצל"ח) אַז לויט זיין מיינונג אַלע מיני גזירות, זענען נאָר דאָרף נישט געבען גענוג צדקה, דער אור צדיקים (תלמיד האריז"ל) שרייבט אויב איינער האָט געהאַט אַ פאַרלוסט זאָל ער פאַרקלענערן די שטיב אויסגאַבען, אין געבען מער צדקה, די מענטשען אָבער וואָס טועהן פאַרקערט איז גלייך ווי איינער פאַרלעשט פייער מיט שטרוי, וואָס מאַמענטאַל

קיקט אויס ווי ער פארלעשט, אין נאָכדעם ציפלאַקערט זיך מער דאָס פייער, די חז"ל זאָגען (מד"ר תוריע) אַז פּינ הימעל שטראָפּט מען קודם דאָס פּאַרמעגען פּינ מענטש, און ווען ער טיט תשובה לאַזט מען אים אָפּ, אויב נישט ח"ו ווערט דאָס ערגער, איז דאָך דער שכל מחייב אַז ווען מען ליידיט פּינ אַ פּאַרלוסט זאָל מען זיך שטאַרקען אין צדקה, וואָס ציברעכט אַלע שלעכטע גזירות (ב"ב פ"א, שו"ע ר"י ה' צדקה, וש"ך שם).

ד. וועגען די גרויסקייט פּינ די מצוה האָבען מיר געדריקט דעם קונ' „מעשה הצדקה שלום" ווי פּאַרשידענע וויכטיגע דינים ווערען אַרימגערעדט דאָרט פּינ צדקה און מעשר.

צניעות

א. עס איז דאָ אַ באַוואוסטע בריעף פּינ הגה"ק מהר"ם מרימאנוב זצ"ל, ווי ער שרייבט פּאַר אַ איד וואָס פּאַרקלאָגט זיך אַז ער ליידיט צרות צרורות פּינ די שכנים זיינע, ענטפערט ער איהם פּאַלגענד: דאָס זאָלט עטץ גלייבען אַז אַלע שלעכטס וואָס קימען אויף אידען איז דאָרך דעם וואָס דער יצה"ר רעדט אָהן אידען זיי זאָלען גיין געקליידעט אַזוי וואָס מען דערקענט זיי נישט אויב זיי זענען אידען, טייערע מלבושים, אַלע נייע מאָדעס, חציפושע קליידונג וואָס זענען אסור עפ"י תורה..

פירט אויס דער צדיק דאָרטען אויב איהר וועט מיך הארכען נישט אַנטוהן די חציפושע קליידונג, און מכבד זיין דעם שבת ווי אַ איד ברויך, בין איך זיכער אַז השי"ת וועט מבטל זיין און אַוועק נעמען אַלע צרות און שלעכטס פּינ אידען אכ"ר.

ב. דער הייליגער ר"ר מענדלע זצלה"ה דערמאָנט אויך דאָרט אין בריעף אַז איבערהויפט אין דעם הייליגען טאָג שבת זאָל מען זיצען אינדערהיים אין לערנען [מוסר און מדות] נישט אַרים גיין אין די גאַסען.

ג. אַ הייליגער איד פּינ פּריערדיגען דור שרייבט אין זיין ספר (תשועת עולמים) פּאַלגענד:

ד. יעדער ברויך אַכט געבען אויף זיין בני בית, אויף זיינע קינדער, זיי זאָלען זיך שבת נישט אין די גאַסען אַרימשפּאַצירען ווייל דאָס ברענגט צי עבירות, אויף די גאַסען זעהט מען שלעכטע זאַכען אין דאָס ברענגט נישט גיטע רעזולטאַטען.

ה. וועגען די וויכטיקייט פּינ גיין מיט לאַנגע צניעות'דיגע קליידער טועהן מיר דאָ ציטירען דעם פּסק דין פּינ די גדולים אין בני ברק וואָס האָבען אַרויס-געגעבן אַ קלאָרען דייטליכען מאָס פּינ לענג פּינ די קליידער:

פסק דין

מיר מאַכען וויסען דאָ ברבים אונזער מיינונג דעם פסק דין תורה אָז דער קלייד פֿין אַ פרוי דאַרף זיין כאַטש 10 צענטימעטר נאָך די קניה [4 אינטשעס] אַזוי אַז אויך ביים זיצען אָדער אַנדערע באַוועגונגען זאָל דער קניה בלייבען קאַמפלעט פאַרדעקט.

יעדער מאָן און פרוי איז מחוייב ציציהעלפען אין צי מוסר'ן די אייגענע משפּחה מענטשען אין יעדען וואָס הערט זייערע מיינונגען אויף די גרויסע אחריות וואָס עס נעמען אויף זיך דעם וואָס גייען נישט געהעריג געקליידעט אין אַזאַ שרעקליכע צייט כו'.

יעקב לנדא	שמואל הלוי ואזנער	אברהם שלמה כץ
אב"ד דבני ברק	רב דזכרון מאיר	רב דפרדס כץ
	ור"מ דשיבת חכמי	
	לובלין	

יחיאל מאיר וינגורט	יצחק שלמה אונגער	נתן געשטעטנר
רב דחסידו גור	רב דחוג חתם סופר	רב דשיכון אגוד"י

ו. אין איינוועגס מיוען מיר באַמערקען אין מיר קענען נישט און טאָרען נישט פאַרשווייגען די שוידערליכע פירצה פֿין די נייע קליידער וואָס זענען אַריינגעשניטען פֿין אינטען, שומו שמים!! רח"ל אַז אַ אידישע טאָכטער זאָל זיך נישט שעמען פֿאַר זיך אַליין מיט אַזאַ נישט צניעות'דיג קלייד אַרויסציגיין אויף די גאַס, מיט וואָס פֿאַראַ פנים וועלען מיר גיין קעגען משיח'ן, מיט וואָס פֿאַראַ פנים בעט מען געזינט מיט הצלחה פֿין רבש"ע, ווען מען גייט אַרים אַזוי אַנגעטוהן מיט די אומפאַרשעמטע קליידער.

אפילו עס דאָכט זיך צי אַז דאָס איז אַ נייע מאָדע, ליידער איז דאָס אַבער אַלט מאָדיש עס איז נאָך בירושה פֿין דור המבול.

ז. מען דאַרף אָפּציטיילען אפילו קליינע קינדער וואָס שפּילען זיך אינדרויסען יונגלעך מיט מיידלעך, (ס"ח קס"ח, נוהג כצאן יוסף נשואין או' ט"ו, ע"ש).

ח. עס קימט פֿאַר (עס זאָל זיך נישט טרעפן ביי אידען) אַז מען דאַרף גיין צום דאָקטער, און אָפּטמאָל טיט דער ניר"ס (Nurse) באַהאַנדלען פֿאַרשידענע פֿראַבלעמען ווי צ.ב.ש. באַקיקען בלוט דרוק, עקסרע"י (Ex-ray) נידלע"ך א.ד.ג. בפרט ביי ציין דאָרטוירים. דעריבער ליגט די אויפגאַבע אויף יעדען מאָן אַדער בחור, אַוועקצילייגען דאָס ביישנות אין בעטן בדרך בקשה אַז נאָר אַ מאָן

זאל אים באהאנדלען. און קיין חשש חילול השם איז דאָס נישט ווייל וואָס מען פאַרלאַנגט וועגן רעליגיע האָט מען אַ רעכט, (אויסערדעם איז נאָך נישט מבורר אַז ביי די זאַכען איז שייך ענין חילול השם, פונקט ווי מען זאל זאָגען אַז באַרד און פיאות שטריימל וכדומה איז אַ חילול השם).

מיר מיזען באַטאָנען אַז מיר ווייסען פֿין צענדליגע פעלער וואָס מען האָט דאָס פאַרלאַנגט אין דער דאָקטער האָט דאָס נאָכגעגעבן מיטן גרעסטען רעספעקט, באַמערקענדיג דערביי, אַז עס ווינדערט אים פאַרוואָס דאָס פאַרלאַנג פֿין ערליכע אידען אויף דעם איז אזוי ווייניג!

ט. עס איז אויך זייער וויכטיג נישט צי שיקען אַליינס אַן ערוואַקסענע טאָכטער צום דאָקטער, ווייל אפילו אויפֿען בעסטען אופן האָט מען עובר געווען אַ האַרבען איסור פון יחוד (אה"ע סי' כ"ב) וואָס די ספרים זאָגען אַז מען דאַרף תשובה טוהן אויף דעם (עי' היטב פת"ש ואחרונים יר"ד קפ"ה).

ש

ה' שבת

א. מיר ווילען אויפֿמערקזאַם מאַכען אַז מען זאל גיט באַקיקען די טאַשען איידער מען גייט אַרויס אויף די גאַס, אויב עס איז נישט אָנגעזאַמעלט דאָרט ברעקלעך אָדער אַנדערע שמוצען, וואָס טרעפט זיך אָפט, כדי מען זאל היטען דעם שבת ווי מען דאַרף, (עי' מנח"ש).

שלאגען א צווייטען

א. עס קימט פאַר בעיקר ביי בחורים, ווען איינער האָט עפעס קעגען צווייטען, קען ער אים פאַר כעס אַראַפּלאַזען פעטש, עפ"י תורה הייסט ער אַ רשע תיכף ווי ער האָט נאָר אויפֿגעהויבען די הענט צי שלאַגען, אין שו"ע (חור"מ סי' ת"כ ברמ"א) שטייט אַז אויף אַזאַ איינעם ליגט אַ חרם הקדמונים, אין מען קען אים נישט מצרף זיין צים מנין, נאָך שטייט (חור"מ סי' ל"ד) אַז ער איז פסול לעדות, אין לויטען חרדים איז ער פסול אפילו בלויז מיט אויפֿהייבען די הענט צי שלאַגען.

וויכטיגע דינים פֿין שלום געבן

א) דער שיעור ווען מען דאַרף געבן שלום פאַר איינעם וואָס קימט פֿין דערווייטענס איז אויב ער קימט פֿין אַ פּלאַץ וואָס מען האָט געדאַרפט זאָגען תפלת הדרך (שו"ת נחלת שבעה סי' ע"ד, כרם שלמה, ומחה"ש סי' ק"ו).

שלום געבן מיט די הענט

(ב) בשעת'ן געבן שלום דאָרף מען געבן מיט די הענט דוקא (שו"ת נחלת שבעה סי' ע"ו, תו יהושע ה' ד"א בשם הג"ה דרבינו עובדי' הנביא, וכ"נ בשע"ת או"ח סי' קנ"ו סק"א בשם מהר"י צמח).

(ג) דער ס' דברים נחמדים שרייבט (משלי) דער וואָס קימט פֿין וועג דאָרף מען אים שלום געבן מיט אַ שטאַרקע האַנט, און מיט שאַרף קלאַרע רייד, אָבער דער וואָס געט נישט שלום מיט די האַנט צי דעם וואָס קימט פֿין וועג ריפט מען אויס אין הימעל, דער, שלעכטער זאָל פאַרלירען זיין פאַרמעגן, און צדיקים זאָלען אים ירשנען.

שלום געבן אויף אומריינע ערטער

(ד) ווען מען געט שלום זאָל מען זיך אומקיקען אויב דאָס פּלאַץ אַרים איז ריין, אויב נישט זאָל מען נישט באַניצען דעם אויסדרוק, שלום" (מ"א פ"ד סק"ב שע"ת או"ח קנ"ו סק"א). נאָר סתם באַגריסען.

(ה) כאַטש די הכרעה פֿין די פּוסקים איז אַז איינער וואָס היינט שלום מעג מען אים ריפען ביים נאָמען, אין אַ באַד, אָדער אַנדערע אומריינע ערטער (עי' מ"ש הגר"ז סי' פ"ד א, ומ"ב שם) אעפ"כ איז גלייך אַז אַ ירא שמים זאָל מחמיר זיין (מ"ב שם ו'), און דערפאַר זאָל ער זאָגען, שלום" אָהנע מ"ם, אָדער שלום" מיט אַ נוי"ן (ח"א, מ"ב).

(ו) אויך ביים שרייבען אַ בריעף איז ראַטזאָם, נישט צי שרייבען, שלום" נאָר, שלום" אָהנע וא"ו ווייל עס ווערט געוואָרפען אין מיסטען (ר"ן בשם רבינו יחיאל, רמ"ף יור"ד רצ"ו ברכ"י או"ח סי' פ"ד, שע"ת שם, מ"ב ו').

(ז) טאָמער איינער דערלאַנגט שלום אין בית המרחץ טאָר מען אים נישט אָפּענטפּערן, מען טאָר נישט ענטפּערן אין מרחץ"! אָבער מען מעג זאָגען דאָ איז אַ מרחץ (פּר"ח שם, מ"ב).

(ח) אין ס' שדי חמד (מע' א' דף מ') שטייט בשם אַ גאון אַז מען טאָר נישט שלום געבן פאַר מענטשען וואָס זענען זיך מורה היתר צי זיצען מיט אַ אָפּגעדעקטע קאָפּ, ווייל דאָס ברענגט אַז זיי זאָלען צוריק ענטפּערן שלום, און דאָס טאָר מען נישט מיט אַ אויפּגעדעקטען קאָפּ.

וואלענע מלבושים - שעטנו

(א) עס איז ידוע ווי ווייט חסידים ואנשי מעשה האָבען אַכטונג געגעבן נישט צי גיין אָנגעטוהן מיט וואָלענע מלבושים כאַטש עס איז טיילמאָל געווען

פארבינדען מיט מסירות נפש, ווייל עס איז נישט געווען געהעריגע קליידער פין אנדערע שטאָפּען נאָר געמיינע, וואָס איז ציגאַנגען ביז אַ קורצע צייט, און עס איז אויך שווער געווען צי וואַשען, און נאָך אַ היפש ביסעל חסרונות, פינדעסטוועגן וויסענדיג די ערנסטקייט און מורא האָבנדיג פין דעם איסור „שעטנו“ האָט מען ביי אנשי מעשה אַלעס פאַרקייט.

היינט קען מען באַקומען קליידער פין פאַרשידענע מינים אָן שוועריקייטען די טעכנישע ערפינדונגען האָבען זיך ציבליט מיטען פולען טעמפּאָ, און עס האָט מיטגעברענגט מיט זיך אַ רייע מעלות פאַד אידישקייט, קען דאָס אויך אַרייַן גערעכנט ווערען אין די רשימה אַז מען קען באַקומען אנצווער, און מאַנטלעך, סוועטערס, שאַלען, אַלעס פין שענסטען און בעסטען, פין אַנדערע שטאָפּען אויסער וואָל, דעריבער איז ראַטזאָם פאַר מדקדקים ויר"ש זאָלען זיך אויסשטאַפירען דארכאויס מיט קליידער פין אַנדערע מינים נישט וואָל.

אפגעהיטען זיין פין וואלענע קליידער – וועגן חשש שעטנו

(ב) און כדי מען זאָל האָבען אַ שטיקעלע באַגריף די וויכטיגקייט פין דעם וועלען מיר ציברענגען פין איינצעלנע גדולים און צדיקים זייער בליק און דעת תורה איבער דעם ענין, וואָס פין דאָרט שפיגעלט זיך אָפּ הן די האַרבקייט פין שעטנו וואָס דער גאַנצער צוועק פין נישט טראָגען וואָלענע מלבושים איז נאָר כדי נישט דאָרכציפאַלען מיט שעטנו, הן די השקפה פין די גדולים איבער די חומרא פין טראָגען וואָלענע מלבושים.

וויכטיגקייט נישט טראגען וואל

דער חכמ"א (כלל ק"ג, כ"ה), שרייבט עס איז ראוי פאַר יעדען ירא שמים ער זאָל זיך נישט אַנקליידען וואָלענע קליידער.

(ג) דער לבושי מרדכי שרייבט (בהערה לס' שמע ישראל) אַז היינטיגע צייטען ווען איינער פאַלט דאָרך מיט מלבושי שעטנו איז נישטאָ קיין שום תירוץ, ווייל מען האָט אַלע ברירות נישט צי גיין אָנגעטוהן אין וואָל נאָר אין אַנדערע שטאָפּען וואָס זענען פונקט אַזוי גיט ווי וואָל.

(ד) דער רחמי האָב שרייבט מען זאָל זיך זייער דערווייטערן פין אַנציטוהן וואָלענע קליידער ווייל עס איז זייער שווער צי זיין אָפּגעהיטען פין איסור שעטנו און דאָס איז אַ געוואָלדיגער האַרבער איסור, וואָס איז מטמא דעם נפש.

חסידים זאלען נישט גיין קיין וואל

(ה) דער יש"מ שרייבט (שו"ת השי"מ סי' ז') פאַלגענד, וואויל איז דעם וואָס טראָגט נישט קיין וואָלענע מלבושים, אין מדינת פולין ווער עס איז אַ

שטיקל ירא שמים טראָגט נישט וואָל, אויך אין די מדינה (אונגארין) פּין ווען איך בין אָהער געקומען האָבען אַסאַך אויסגעטוהן זייערע וואָלענע מלבושים זאָלען זיי זיין געבענטשט, אָבער צווינגען צי דעם זענען מיר נישט בכח, דאָס איז אמת אויב עס איז דאָ ח"ו שעטנו דאָס מיינט אפילו נאָר איין פּלאַקסענע פּאָדים אַריינגעמישט אין אַ וואָלענעם בגד, כאָטש דער טראָגער ווייסט אפילו נישט דערפּין, שאַדט דאָס זייער צום דאָווענען ווייל אויסערדעם וואָס דאָס שמעקט מיט אַ איסור דאָרויטא איז דאָ אַ געוואָלדיגע טומאה אין אַ קלייד פּין שעטנו, און אויב דער ציבור וויל אַיינפירען אַז ווייניגסטענס דער בעל תּפּלה זאָל נישט גיין מיט וואָל איז דאָס זייער אַ גיטע תקנה און זיי זאָלען זיין געבענטשט, און דאָרט ווי מען דאָווענט נוסח האַריז"ל דאָס איז דער נוסח וואָס חסידים דאָווענען טאָר מען אָודאי נישט ציגיין פּאַרען עמוד מיט וואָלענע קליידער, ווייל דאָס איז אַ קאנטראַסט, די תּפּלה מיט דעם לבוש, און דאָס ברענגט ח"ו אַ גרויסען קטרוג אין הימעל, דאָס זעלבע אַ יחיד טאָר נישט, די צוויי אינאַיינעם, ווייל די וואָס דאָווענען נוסח האַריז"ל האָבען מקבל געווען צי אַנטלויפען פּין צ"ט שערי היחר, דעריבער טאָרען זיי נישט אָנטוהן וואָלענע קליידער, ע"כ.

(ו) דער חת"ס (או"ח סי' ט"ו-ט"ז) כאָטש ער טיט רעאַגירען אויף די רייד פּין בעהמ"ח השיב משה, און איז נישט אינגאַנצען אַיינשטימיג מיט זיין שיטה זאָגט אריין, וואויל איז דעם וואָס איז געוואָרענט נישט צי גיין אין וואָל, וקדוש יאמר לו.

(ז) דער גאון וקדוש מהר"ם א"ש פּלעגט געוואָרענט זיין נישט אָנציטוהן וואָלענע קליידער (עי' זכרון יהודה עמ' י"ח, ע"ש בשנותו את טעמו, דלאו משום חשש תּערוכה פּשתן).

אלי' הנביא - מיט די אנדערע נביאים - נביאים זענען נישט געגאנגען אין וואל

(ח) דער חת"ס שרייבט (יור"ד סי' ס"ט) ביי אלי' הנביא שטייט אַז ער האָט געטראָגען אַ האַריג מאַנטעל, און פּין דאָרט און ווייטער טרעפען מיר אַז די נביאים זענען געווען געוואוינט מיט דעם מאַנטעל כו', און דעם טעם געפּעלט מיר צי זאָגען אַז וועגען חשש פּין אַ כּלאים פּאָדים האָט ער נישט געוואָלט אָנטוהן וואָל, אָדער לינען, ע"כ. פּין דאָ איז אויך צי זעהן דער אמת'דיגע שיטה פּון חת"ס אַז דער עצם חומרא איז אַ אויסגעהאַלטענע און פּאַרשטענדליכע.

צדיקים תלמידי הבעש"ט גייען נישט אין וואל

(ט) דער ברכ"י סי' רצ"ט או' א', שרייבט וועגען צוויי צדיקים וואָס האָבען

עולה געווען אויף א"י (מיינט מען הגה"ק מהר"א מקאליסט, והגה"ק מהר"ם מוויטעבסק וצללה"ה) און זענען געגאנגען געקליידעט פין קאָפּ ביז פיס זיידענס און די אורזאך האָבען זיי ערקלערט, וועגען חשש פין פשתן וואָס קען זיין אויסגעמישט אין וואָלענע מלבושים דערפאַר האָבען זיי פאַר זיך אָנגענימען אַלע וואָלענע מלבושים ווי עס וואָלט געווען שעטנו.

(י) אין ס' נתיב רש"י (להרה"ג ר' לוי יצחק סמינאווסקי ז"ל) סוף הספר שטייט אין נאָמען פין הרה"צ ר' הלל מפאַריטש ז"ל, אַז דער תניא (ערשטער ליובאוויטשער רבי ז"ל) האָט אַראָפּגענימען פין זיינע מענטשען די וואָלענע מלבושים, נאָך שרייבט ער דאָרט אין נאָמען פין ר' ברוך מרדכי ז"ל פין באַברויסק זצ"ל אַז דאָס איז אַ איסור גמור און אַ ספק שעטנו.

(יא) אין ס' דרכי חיים (למרח"ק מציאנו וצולה"ה) ווערט דערציילט אַז מרן קוה"ק מהר"א מליזענסק וצללה"ה פלעגט נישט בענטשען מיט די הענט אויפּען קאָפּ פין איינעם וואָס איז געגאנגען אָנגעטוהן אין וואָלענע מלבושים.

(יז) אין ספר התקנות פין בעל שו"א (שטייט אַז דער בעשטה"ק האָט תיכף אין אָנהייב מייסד געווען, דעמאָלטס ווען ער האָט אָנגעהויבען ממשיך זיין דעם דרך החסידות, צי אַסר'ן וואָלענע קליידער, און אַזוי האָבען זיך געפירט אַלע קדושים און צדיקים, און חסידים נאָך אים.

(יב) אין ס' אלה המצות (מהר"ם חאגיו מ' תקנ"א) שטייט, מען דאַרף זייער געוואָרענט זיין אין איסור פין שעטנו, ווייל עס איז זייער גרינג געשטרויכעלט צי ווערען.

דער ס' ש"צ שרייבט, עס איז נישטאָ אַזאַך וואָס האָלט אָפּ די תפלה אַזוי ווי שעטנו, אפילו בשוגג, איז דאָך דאָס זעלבסטפאַרשטענדליך געניג אַ שטאַרקע טעם אָפּציהאַלטען פין גיין אין וואָל.

(יג) דער ר"ר אייזיק מקאָמאַרנע וצללה"ה שרייבט (פני זקן כלאים פ"ט מ"ט), דער וואָס איז געוואָרענט אין כלאים וועט מאריך ימים זיין אויף דער וועלט און יענער וועלט, און וועט מער נישט מגולגל ווערען, און וועט ריען ראוהיג און האָבען קינדער צדיקים וואָס לעבן אויף דעם עולם צי אַלעם גיטען, ע"כ, איז דער גרינגסטער וועג געוואָרנט צי זיין דאָך אויסמיידען גענצליך וואָלענע מלבושים.

(יד) דער ס' כתב יושר (מבעהמ"ח ס' תורת האדם) שרייבט עס איז געווען אַמאָל ביי אַיינעם נאָכען הסתלקות דאָס מען האָט אים אויף יענע וועלט געוואָלט אורטיילען צי גלגול, וואָס דאָס איז שווערער פאַר די נשמה ווי גיהנם, האָט ער זיך אויסגעקליבען גיהנם, האָט מען געזאָגט ביים ב"ד שלמעלה אויב

ער האָט אַכטונג געגעבן אַ גאַנץ לעבען אפילו פֿין ספּק שעטנו, איז ער גערעכט, און אַזוי איז געוואָרען.

(טו) דער נודע ביהודה שרייבט (דרושי הצל"ח דרוש ח' או' ו') דער באַשעפּער זאָל אונז שומר ומציל זיין פֿין דער האַרבער עבירה, שעטנו, די אותיות אַליין גיבען עדות אויפֿען גרויסען שטראָף שט"ן ע"ז, און איין טאָג שטראָגען שעטנו, ווערט דער תּפּלה זיינער שוין נישט געהערט פּערציג טעג.

(טז) דעריבער איז טאָקע אַ גרויס ווינדער פּאַרוואָס היינט צי טאָג איז מען שטאַרק נאָכגעלאָזט אין דעם געביט אויף אַזוי ווייט אַז אפילו יונגעלייט חסידים ואנשי מעשה ועובדי ד' וואָס זענען אינטער די השּפּעה און הנהגה פֿין שלשלת הנהגות בעשטה"ק ותלמידיו, נעמען אויך נישט אַזוי ערנסט דעם גאַנצען חומרא פֿין נישט קליידען זיך וואָלענע מלבושים, כאָטש אַלע סימנים צייגען אַז דאָס איז געווען אַ נקודה רציני, ביי די חסידים הבדוקים בדרך הבעשטה"ק ותלמידיו, ווי מען לייענט אַרויס פֿין יעדע שורה אין די אויבענדערמאָנטע תּשובה פֿין הגה"ק בע' יש"מ זצלה"ה.

אין די סברא חיצוניה וואָס לייגט זיך אויפֿען שכל איז אַז די סיבת התּרשלות איז נאָר ווייל מען טרעפט נישט צופּיל רעדן דערפֿין אין די סה"ק, און דער טעם איז פּשוט ווייל דאָס איז איבערגעגאַנגען בירושה פֿין טאָטע צום קינד, מען האָט די קינדער נישט אָנגעטוהן מיט וואָלענע קליידער פֿין די בר מצוה, און טיילפלעצער פּריער זענען במילא די קינדער אויטאָמאָטיש געוואקסען מיט די חומרא, האָט נישט אויסגעפּעלט דאָס צי באַמערקען (עי' כע"ז להרמב"ם בפּיהמ"ש בענין חנוכה, ועל סברא זו בנה בשו"ת מהרי"ץ יסוד לאיסור פּאה נכרית ע"ש).

מכשולות פֿין שעטנו

(א) אין שו"ע (סי' ש' סעי' ד' ברמ"א) ווערט געפּסק'ט אַז מען טאָר נישט אָנטוהן צוויי מלבושים איינס אויפֿען אַנדערען איינס פֿין וואָל און איינס פֿין לינען, אויב מען קען נישט אויסטוהן די אונטערע ווילאַנג די אויבערע איז אָנגעטוהן, און אַזוי פּסקנען אויך אַנדערע גרויסע פּוסקים (חכ"א כלל ק"ו, ט"ז, וביאור הגר"א שם, וזכרון יהודה מנהגי מהר"ם א"ש, שו"ת מנחת יצחק ח"ה) דערפּאַר דאַרף מען אַכטונג געבען ווייל דאָס פּאַסירט אָפּט בפרט ביי אידענעס וואָס האַבען אַן לינענע קליידער און אויף דעם וואָלענע סוועטערס און מאַנטלען און מען פּאַרגעסט אַז דאָס גרעניצט זיך מיט איסור שעטנו.

(ב) דאָס זעלבע דאַרף מען אויך אַכטונג געבען ווען מען קויפט אַ וואָלענעם קלייד דאַרף מען דאָס לאָזען אינטערויכען, ווייל מען האָט שוין זייער אַסאַך

מאָל פעסטגעשטעלט שעטנו אין סוטס, וואָס די סוחרים האָבען ציגעזאָגט אַז עס איז בלי ספק הינדערט פּערצענט שעטנו פריי.

ג) דערפאַר פינקט ווי מען שפּאַרט נישט קיין מיה אויפּען גשמיות־דיגען שטאַנדפּונקט פינעם סוט אָדער מאַנטעל און מען לאָזט זיך אַרויס אין אַלע ווייטע געגנטען דאָס צי פאַרשאַפּען, דאָס זעלבע אויפּען פרייז דינגט מען זיך נישט ציפּיל, איז דאָך א ק"ו אַז די פּאַר סענט פּין שעטנו אינטערזיכניג טאָר נישט שפּילען קיין ראָלע, ציזאַמען מיט די פּאַר מינוט טירחא, ווען עס האַנדעלט זיך אין אַזאַ גרויסע מצוה.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שישלח לנו במהרה את אליהו הנביא לבשרינו בשורת הגאולה השלימה ונודה לה שיר חדש על גאולתינו ועל פדות נפשינו במהרה בימינו אמן.

**סיימתי בעזרת החונן לאדם דעת
יום ה' פרשת בא, ד' שבט שנת תשל"ח
יומא דהילולא דכ"ק זקיני הרה"צ „משה" אלי בן הרה"צ חיים אליעזר
זצ"ל
אשר הקונטרס הזה נקרא על שמו**